

---

охарактеризував опір населення Сумщини антирелігійній політиці влади. Варто погодитися з його думкою, що цей опір у різних формах проявлявся протягом усієї доби 1920–1930-х рр.

Вважаємо, що монографія В.О. Оліцького є суттєвим внеском у сучасну українську історіографію. Представлені у ній результати наукового дослідження розширюють знання про регіональні особливості репресій 1920–1930-х рр. проти православної Церкви. Результати дослідження можуть бути використані при написанні узагальнюючих праць з історії антицерковної політики радянської держави, спеціальних робіт із загальної та регіональної історії православних церков та історії православ'я у цілому, підготовці спецкурсів з новітньої історії України, краєзнавства, історії Церкви, історії культури, проведенні лекцій, у просвітницькій і краєзнавчій діяльності.

Отже, рецензована монографія В'ячеслава Олександровича Оліцького «Блаженні гнані за правду (Репресії проти Православної церкви на Сумщині у 1920–1930-ті роки)», на наш погляд, є цілісною завершеною науковою працею, що комплексно розкриває проблему переслідувань владою Православної церкви та опору суспільства цим гонінням на матеріалах Сумщини. Висновки та узагальнення сформульовані автором відзначаються оригінальністю. Матеріал подано у доступній формі, текст не перенавантажений спеціальною термінологією. Монографія цілком слушно розрахована не лише на фахівців у історичній галузі, але і на широкий читацький загал.

*О.М. Ігнатуша, д.і.н., професор кафедри історії України  
Запорізького національного університету*

## **ДОКУМЕНТАЛЬНА РОЗПОВІДЬ ПРО УКРАЇНСЬКУ ЕКОЛОГІЧНУ АСОЦІАЦІЮ «ЗЕЛЕНИЙ СВІТ»**

(Рецензія на кн.: Зелена хвиля незалежності. Українська екологічна асоціація «Зелений світ» (За редакцією Юрія Самойленка). Київ: Видавництво «Український пріоритет», 2017. 304 с.)

Виповнилося 30 років від створення Української екологічної асоціації «Зелений світ». Це документальна оповідь про найпершу українську екологічну неурядову організацію «Зелений світ».

Книга написана тими, хто був серед кола сміливців, справжніх патріотів, які підняли питання захисту довкілля в Україні до рівня завдань державної ваги, до рівня завдань захисту української нації. Варто підкреслити, що екологічний рух став вагомою складовою суспільно-політичного руху, руху за суверенізацію України кінця 1980-х – початку 1990-х років, який призвів до краху Союзу РСР.

Ця книга являє собою за суттю історичне дослідження, адже її написали учасники перших екологічних осередків. Видання є важливим і правдивим, адже базується на документах, вміщує численні та унікальні архіви, спогади та інтерв'ю активних учасників тих подій. Подвижники-природоохоронці здійснювали різноманітні форми опору порушенням екологічного суверенітету України. Акції екологічного протесту стали по суті першими акціями загальнодемократичного опору. Наприкінці 1980-х років спостерігалось загострення екологічних проблем, УРСР опинилась на межі екологічної кризи через надмірну владу союзних міністерств та органів влади, свавілля Центру, ігнорування інтересів українського народу. Було відсутнє реальне право на самостійне визначення та розв'язання головних питань життєдіяльності республіки, усі питання вирішувались у Москві, — економічної політики, соціальної, так і у сфері екології. Розмах розвитку промислових галузей, незбалансована індустріалізація спричинили серйозне погіршення стану довкілля. Страшним символом свавілля московських владних структур по відношенню до України стала аварія на ЧАЕС ( 26 квітня 1986 р.). Інформацію про

---

Чорнобильську аварію офіційні кола СРСР намагались усіляко утаємничити від населення. Українці почали виходити на суспільні мітинги, усе частіше та голосніше протестували на екологічних мітингах, вимагаючи самостійності у політиці, екологічного та державного суверенітету, гарантування права громадян жити в безпечному середовищі для себе та своїх дітей.

У рецензованому виданні відтворено генезу екологічного руху як соціального феномену, соціальний контекст виникнення і розвитку цієї екологічної асоціації, яка стала Всеукраїнською (1989 р.). Відображена важлива роль «Зеленого світу» в проголошенні екологічного суверенітету, а згодом і державної незалежності України (1991 р.).

Структурно книга включає 20 інтерв'ю, спогадів лідерів та активістів екологічного руху в Україні. Книга вміщує рідкісні документи і фото, які висвітлюють діяльність цієї громадської організації – від перших кроків її створення до сьогодення.

До народження Асоціації були причетні подвижники демократичного і зеленого руху – відомі українські письменники і публіцисти О. Гончар, С. Плачинда, Ю. Щербак, А. Глазовий, академік-радіобіолог Д. Гродзинський, а також сотні інших українських патріотів.

День 28 грудня 1987 р. вважається датою організаційного оформлення першої неурядової, незалежної від компартійних та владних структур громадської природо-захисної організації – «Зелений світ».

Представлена хронологія керівництва УЕА «Зелений світ»: Олесь Гончар став «батьком УЕА». Сергій Плачинда очолював «Зелений світ» у 1989-1990 рр. Ю. Щербак – голова УЕА у 1990-1992 рр. Від 1994 р. очільником УЕА «Зелений світ» обраний Юрій Самойленко.

Книга заслуговує на високу оцінку з огляду на кілька причин.

1/ Молодь, підрастаюче покоління має знати історію своєї рідної країни з «перших уст». Книга містить спогади, думки, інтерв'ю самих активістів екологічного руху.

2/ Це видання заслуговує на високу фахову оцінку, адже написана ретельно, на високому професійному рівні. Джерельну базу доповнюють унікальні документи з Галузевого державного архіву Служби безпеки України, з фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України, м. Київ).

Серед найпекучіших і найболючіших проблем українців – Чорнобильська трагедія (1986 р.). У представленому дослідженні відображено активну роботу «Зеленого світу» – різноманітну за формами – щодо розв'язання та мінімізації наслідків Чорнобильської аварії на українській землі. Автори відшукали утаємничені документи, зокрема, рішення Секретаріату УЕА «Зеленого Світу» про створення у 1990 р. слідчої групи з розслідування обставин та наслідків Чорнобильської катастрофи. Задokumentовані факти про діяльність УЕА «Зелений світ» у донесеннях органів КДБ СРСР та КПРС, що збереглися в ЦДАГО України.

Такі книги вчать нашу молодь бути справжніми патріотами рідної землі, яку ми маємо зберегти для наступних поколінь.

Головний лейтмотив підготовленого дослідження у тому, що діяльність «Зеленого світу» не обмежувалась лише екологічними акціями, відтворена активна роль у суспільному русі, у процесах державотворення – на різних його етапах, включаючи буремні події сьогодення: участь у Помаранчевій революції, активну допомогу здійснює УЕА «Зелений світ» воїнам АТО. Під час Помаранчевої революції (2004 р.) «Зелений світ» створив свій штаб на підтримку акцій громадської непокори, від першого дня і до дня перемоги перебуваючи на майдані Незалежності. Книга яскраво демонструє, що український екологічний рух, діяльність УЕА «Зеленого світу» є частиною громадянського суспільства, соціальний феномен і різновид нових соціальних рухів.

Книга зберігає для читачів багато унікальних фото, котрі як сторінки історії Української незалежної держави у світлинах та документах.

---

Відображена постійна щоденна громадська робота активістів щодо захисту довкілля. Один із прикладів – скандальний проект 1988 р. союзних та компартій владних структур щодо наміру збудувати Кримську АЕС та Чигиринську АЕС. Мінатоенерго СРСР знову плекав згубні плани на українській землі. Вже були розроблені проекти спорудження нових атомних електростанцій — Чигиринської та Кримської. Часто під майданчики для будівництва атомних станцій обирались населені пункти або місцевість, надзвичайно привабливі за своїми природними красвидами чи історичними пам'ятками, розташовані надто близько до історичних реліквій українців. До того ж, Кримську АЕС було заплановано зводити на геологічно-морфологічно несприятливій (фактично – небезпечній) ділянці. «Зелений світ» зібрав 350 тисяч підписів проти будівництва АЕС, організувала мітинги та пікети. Боротьба закінчилася перемогою громадськості – будівництво атомних станцій на Кримському півострові та біля історичного міста Чигирин було припинене.

Народні обранці від УЕА «Зелений світ» брали активну участь у розробці законодавчих засад та у формуванні нормативно-правової бази екологічної політики Української держави після проголошення незалежності. Однією з форм роботи є участь у роботі парламенту, розробка законопроектів у галузі екологічної політики Української держави. Лише у період каденції Верховної Ради третього скликання (1998-2002 рр.) було ухвалено майже 50 законопроектів у сфері природоохоронної політики держави, важливу роль у підготовці котрих брали представники «Зеленого світу».

Численними були звернення, офіційні запити-листи від Асоціації до міністрів та чиновників стосовно проблем, пов'язаних із захистом природи. Зокрема, активісти брали участь у громадських слуханнях з питань продовження експлуатації першого енергоблоку Запорізької АЕС.

Книга вміщує мемуари засновників та активістів «Зеленого світу»: спогади та інтерв'ю Ю. Самойленка, С. Курикіна, А. Панова, О. Сидоркіна, В. Хазан, О. Фурдичка, В. Вовченка, М. Михалко, В. Ткаченка, В. Довбаха, А. Демиденка, А. Басак. Юрій Щербак був призначений першим міністром охорони природи в незалежній Українській державі, він надав свої спогади для книги. Г. Лисиченко висвітлює деякі епізоди з питань функціонування атомної енергетики в Україні та дискусії щодо її розвитку.

Серед природоохоронних акцій – початок екологічного опору в столичному Голосіївському районі у 1988 р. Коли розпочалося незаконне вирубування дерев у Голосіївському лісі, – постали пікети активістів проти незаконних забудов і нищення зелених зон. Через 14 років Указом Президента України В.А. Ющенко був створений Національний природний парк «Голосіївський».

Важливо підкреслити, що «Зелений світ» розвиває розгалужене міжнародне співробітництво з екологічними організаціями у багатьох країнах світу. Учасники «Зеленого світу» входили до складу делегатів України на міжнародних конференціях та форумах з питань захисту довкілля, на конференціях ООН щодо попередження кліматичним змінам на Планеті. Н. Преображенська – голова Фонду спасіння дітей України від Чорнобильської трагедії, член Зеленої Ради Асоціації, Посол миру ООН, виступала на Міжнародному форумі із захисту чорнобильських дітей у США (1990 р.)

Багато разів члени «Зеленого світу» перебували у самому епіцентрі Чорнобильської аварії – у зоні ЧАЕС. Один із фотодокументів зафіксував відвідування та зустріч екоактивістів на об'єкті «Укриття» з представниками країн-донорів та ЄБРР, яка відбулась у 1999 р. Відображена зустріч у Києві у 2016 р. з японською делегацією після аварії на Фукусімі. Фотодокументи відображають участь УЕА «Зелений світ» у міжнародній конференції «Низьковуглецева електроенергетика» (2017 р., м. Київ).

Очолює УЕА «Зелений світ» від 1994 р. Ю.Самойленко, він обирався народним депутатом Верховної Ради III скликання, він присвятив природоохоронній роботі все своє життя. Українська делегація брала участь у 1998 р. у саміті міністрів охорони довкілля Європи у м. Орхус. Ю.Самойленко виступав від імені України з трибуни Генасамблеї

---

ООН (2001 р.). Ю.Самойленко представляє Україну в найбільшому об'єднанні екологічних організацій світу «Друзі Землі».

Активісти «Зеленого світу» – це люди-легенди Української державності, які проводили чисельні природоохоронні акції у різних областях та населених пунктах України. Асоціація «Зелений світ» організувала сотні акцій-демонстрацій, мітингів, пікетів, конференцій, збирання підписів, і відіграла значну роль у припиненні роботи ряду екологічно небезпечних об'єктів. Вона здійснювала не лише громадсько-екологічну, але й суспільно-політичну діяльність, а проведені за її участю акції впливали на формування природоохоронної політики держави, на роботу підприємств стосовно дотримання природоохоронних вимог, сприяли підвищенню екологічної свідомості та екологічної культури населення.

Беззаперечним є висновок, що міститься у виданні, що «... екологічний рух не є автономним від решти суспільства, оскільки за своєю суттю він є соціальним феноменом і різновидом нових соціальних рухів».

Таких правдивих книг, як представлена, дуже потребують читачі, особливо наша молодь – учнівська, студентська. Такі книги мають бути на полицях наших бібліотек, шкільних музеїв, книгарень.

Ця книга має важливе значення для виховання не лише екологічної свідомості молоді, а також для патріотичного виховання підростаючих поколінь, для формування громадянського суспільства в Україні.

*Л. В. Ковпак, кандидат історичних наук,  
старший науковий співробітник Відділу новітньої історії  
та політики Інституту історії України НАНУ*